

SPANIA

Alfaz del Pi, 1 april

Hvis man skal prøve å forstå spansk politikk idag tror jeg et nyttig utgangspunkt er noe viktig som ikke skjedde i spansk historie. Spania, i likhet med så mange andre land i Øst-Europa og Syd-Europa, hadde en industriell revolusjon 100-150 år etter den engelske - men ingen fransk revolusjon, inntil ganske nylig, 1789 og det som skjedde etterpå nådde ikke frem til Madrid (men til Cataluña og Euzkadi - basker-provinsene). Hva kan man vente seg av et slikt land?

Presteskapet kunne fortsatt utøve sin makt; de ble ikke erstattet av intellektuelle, profesjonelle og kunstnere som i Frankrike. Aristokratiet kunne fortsatt utøve sin makt som landeiere og militær; de ble ikke omdannet til administratorer og byråkrater på høyt nivå. Under disse tre maktens pillarer, los poderes fácticos, kirke, landadel og militær vokste det kommersielle borgerskap seg sterkt og ble en fjerde statsmakt; på toppen av det store flertall av vanlige folk, småbønder, jordarbeidere, arbeidere. Og dermed var bordet duket for borgerkrigen 1936-39, overklassens kamp mot en verdslig, republikansk sosialstat. Franco, overklassens instrument, vant. Los poderes fácticos kunne fortsette, overgangen fra handelskapital til industrikapital skjedde uten at folk i sin alminnelighet hadde noen innflytelse gjennom demokratiske institusjoner, og arbeidere i særdeleshet gjennom fagforeninger. Franco-Spania var, som Franco sa, kanskje snarere et hierarki (i likhet med den katolske kirke) enn et diktatur (i likhet med Nazi-Tyskland eller Stalin-Sovjet). Landet ble et paria-land, utestengt fra det "gode selskap" (NATO, EF); boykottet - særlig av skandinaver.

Franco døde november 1975, men lenge før det var det klart for de sturende at dette ikke kunne fortsette. Liberale fortolkere vil framheve presset fra folket for demokrati og fra arbeidere for frie fagforeninger; marxister vil legge vekten på

at kapitalen trengte en skikkelig stat med et effektivt byråkrati og skikkelige intellektuelle som kunne mer enn litt "business administration" for å fungere. En bedre analyse vil legge vekt på begge. Og dermed var bordet duket for den store moderniseringen, proyecto modernización, forsøket på å føre Spania á jour ved å bringe inn Englands 1688 (svak kongemakt, og regjering ansvarlig overfor parlamentet), Frankrikes 1789 (borgerlige og individuelle rettigheter) og - effektiv statsmakt, effektiv kapitalmakt. Franco selv la grunnsteinen, den søke kongemakt, briljant utøvet av Juan Carlos. Og i tillegg til dette noe Frankrike ikke har gjort: autonomi til regionene, til baskere og katalanere og andre.

Om alt dette var og er det overveldende enighet i Spania. Den første "borgerlige" regjeringen gikk til verket med gjeninnføring av parlamentarisme og regionalt selvstyre, og prøvde å gjøre kapitalmakten mer effektiv. Den neste regjeringen, den "sosialistiske" bygger ut statsmakten og universitetene for å fullføre den teknokratiske tre-enighet mellom stat, kapital og intelligentsia. Bedre enn de borgerlige kan de kontrollere fagforeningene gjennom en "sosialpakt" som stort sett går ut på at arbeiderne skal vente. Vekst først, siden fordeling. Arbeidsløsheten er blant Europas høyeste og det er ville streiker i de mer militante industristrøk, som Asturias. Relativt sett er det ikke opplagt at arbeiderklassen har gjort framskritt siden Franco.

Selvfølgelig ble dette for meget for los poderes fácticos. Reaksjonen kom 23 februar 1981 (23F som spanierne kaller fenomenet): Tejero som fekter med pistolen i parlamentet og lar alle fjernsynsseere oppleve lite heltmodige parlamentarikere hodestups under benkene. Jeg tviler på at kuppet var alvorlig ment; jeg tror mer det var en ritualistisk pliktøvelse, et skrik av fortvilelse fra det gamle regime. Men for sosialistene var det akkurat det de trengte, sammen med matoljeforgiftningen, for å rettferdiggjøre den sterke stat som kan omdanne middelaldermilitære til departementsbyråkrater og gjøre folk mer lydige overfor regler og lovverk.

De borgerlige og sosialistene sammen har altså modernisert Spania fram til et teknokrati med stort hode og lang hals, langt

fra kroppen. Diktatur er det selvsagt ikke (selv om man skulle tro det når man ser på det statlige fjernsynet) - hierarki er det, i sannhet, også innenfor sosialistpartiet ("jeg vet ikke hva Felipe har i tankene" sier min venn senatoren, selv en av spissene i systemet). For å styrke denne strukturen bringes utenrikspolitikken inn for fullt med de to hovedpillarene, medlemskapene i EF og NATO. Moderniseringen skal sikres ved at landet tvinges til å oppføre seg i takt med garantert moderne land; ved å følge EFs og NATOs regler.

Så får da Spania en elendig EF-avtale, presset (særlig av Frankrike) til å redusere produksjonen av vanlig vin fra 3,7 til 2,7 millioner hektoliter (det skal bli mange arbeidsløse, det). Overgangsbestemmelsene strekker seg langt inn i fremtiden. Men for den spanske elite er dette en del av moderniseringen og det selges til folket som beviset på at man nå er godtatt av det gode selskap. Folk er i tvil, men en folkeavstemning ville gitt meget klart flertall for EF. Europa er populært.

Det er imidlertid ikke USA, politisk - vel blant annet på grunn av landets undertrykkende rolle i tidligere spanske kolonier, fra Chile via Mellom-Amerika til Filippinene. NATO har vært oppfattet som et USA instrument, og det er fortsatt langt flersom er mot medlemskapet enn for. En viss rolle spilte det nok at Felipe Gonzalez utnyttet dette i sin valgkamp, mot den egenrådige innmeldingen den borgerlige regjeringen begikk på fallrepet, i 1981. Idag virker det som om dette nesten bare var taktikk. Gonzalez lovet folket en folkeavstemning på NATO spørsmålet samtidig som han har brukt truslen om utmelding ^{av NATO} for å sikre innmeldingen i EF. Den negative opinionen har dermed spilt sin rolle, og det store spørsmålet blir nå hvordan man kan unngå en ydmykende folkeavstemning.

Det er nemlig ikke opplagt for spanjere flest at de er truet av Sovjet, og spesielt ikke at Sovjet planlegger invasjon vestfra - selv om den spanske elite i Madrid har lært seg denne leksen.

For folk flest oppleves NATO-medlemskap som garantert ødeleggelse i tilfelle av en krig som neppe er Spanias krig. Selvfølgelig utøver USA et press for å hindre utmelding, og hva slags press kan man vel gjette seg til ved å sammenlikne med det langt mindre viktige New Zealand. Det er også vage antydninger om at Gibraltar kan bli spansk igjen innenfor en NATO-ramme. I bakgrunnen svever truslen om en ny "grønn marsj", lansert av Marokkos Hassan II, mot de spanske enklavene Ceuta og Melilla - kanskje noe oppmuntret av den amerikanske ambassaden i Rabat? Vel er de spanske fra henholdsvis 1580 og 1497, men historisk-geografisk er de like marokkanske (selv om staten Marokko i nåværende forstand ikke eksisterte den gangen) som Falkland/Malvinas er argentinske. Hva slutt-resultatet vil bli er opplagt; hvordan det skjer er langt fra klart.

Hovedproblemet er altså å vinne folkeavstemningen, og ettersom den skal skje i 1986, ~~den~~ den negative holdningen ikke gir seg må man prøve å unngå avstemning - som i andre NATO-land (men der har ikke regjeringssjefen avgitt noe løfte om folkeavstemning). Metoden blir visstnok å framskyte valgene til til mars-april 1986, før de franske (noe Mitterand skal være interessert i fordi de spanske sosialistene neppe vil gjøre det fullt så dårlig som de franske). Ifølge spansk lov kan ikke referendum avholdes for nær opptil et valg, så dermed er problemet løst. Hierarkiet har vunnet, ikke demokratiet.

I mellomtiden går moderniseringsprosessen videre. Disse to spanske gaver til menneskeheten, siesta og fiesta er langsomt men sikkert på ferd med å forsvinne. Mange forretninger har nå bare stengt en halv time eller maksimalt to, mot tidligere fire. Spanjernes stolthet, at de elsker om formiddagen i motsetningen til trøtte skandinaver, nærmere midnatt, blir snart en teknisk umulighet. Festene, disse frisoner i tiden, reduseres -- spanjerne må være på plass når de oppringes fra Fellesmarkedet. Prisen for tilhørighet i Europa er høy og kynisk utnyttet av EFs medlemmer. Som det nå sies over hele det spanske pressespektrum, "det er ikke Spania som er

kommet inn i EF, men EF som er kommet inn i Spania".

Tilsvarende skal de vel med tid og stund fa oppdage hvor lite de har a si i NATO (med mindre de effektivt truer med utmelding) og hvor effektivt USA kan gjøre bruk av organisasjonen ved a betale og fa motverdi i politisk og militær mynt. Istedenfor sporadiske militærkupp vil de fa et permanent militærteknokrati hvis budsjetter og handlinger er sikkerhetsgradert, ogsa "av hensyn til vare allierte". Det spanske overvakingspoliti vil fa mer effektiv hjelp fra USA i kampen mot terrorister og "pasifister", som fredsbevegelsen kalles hér nede. Nederst ved bordet i NATO istedenfor a være et ledende land i den alliansefrie blokken i Europa, NN-landene.

Kort sagt: fremtiden er forholdsvis klar hva "moderniseringen" angar. Interessant nok har venstre-orienterte skandinaver som argumenterte mot spansk NATO-medlemskap og for turist-boycott m.m. et stort ansvar: medlemskapene er ^{også} et forsøk pa a bli kvitt paria-stemplet. Pa dette punkt er støtten massiv i befolkningen.

Det som er mindre klart er den partipolitiske situasjon. Kanskje er det grunnlag for fortsatt stats-modernisering, altsa mer PSOE, sosialistene. Eller for kapitalmodernisering, altsa de borgerlige, Alianza Popular med Manuel Fraga, eller en tilbakekomst for den første ministerpresidenten etter Franco, Adolfo Suarez. Eller - lite trolig - arbeiderpartiet blir et arbeiderparti som gjør det de sa de skulle gjøre, skaffer 800 000 arbeidsplasser og ikke det de sa de ikkeskulle gjøre, Spania inn i NATO. En radikalisering av PSOE kunne ha skjedd i samarbeid med restene av kommunistpartiet hvis det ikke hadde vært for utenrikspolitikken - altsa lite sannsynlig. Eller - enda mindre sannsynlig: en kraftig grønn bølge pa nasjonalniva, basert pa den ganske sterke fredsbevegelsen, miljøbevegelsen og kvinnebevegelsen. Pa lokalnivaet skjer det allerede interessante ting pa alle disse tre frontene - langt fra Madrid, med røtter i sterke selvstyrettradisjoner.

Et herlig land med herlige mennesker. Det hadde fortjent a bli styrt av mennesker med hjerte og hjerne i Spania istedenfor henholdsvis Paris og Washington.